

JÓZEF BURSZTA

W 90-LECIE POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

Istnieje powszechnie przyjęty miły zwyczaj zaznaczania okrągłych dat istnienia i działalności danej instytucji — dziesięciolecia, ćwierćwiecza czy stulecia. Czyni się przy takich okazjach podsumowania przebytej drogi, podkreśla znaczniejsze osiągnięcia, wskazuje na niedociągnięcia i ustala drogi postępowania w przyszłości. Przyjęło się już, że każde dziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego zaznacza się w jego organie — „Lud”.

Właśnie w roku 1985 upływa 90 lat działalności naszego Towarzystwa, okazja więc do historycznej refleksji. Z okazji poprzednich jubileuszy PTL ukazało się na łamach „Ludu” kilka wyczerpujących omówień dziejów i roli naszej organizacji społeczno-naukowej (zob. wykaz ważniejszych pozycji w końcu niniejszego opracowania), a ponieważ za lat dziesięć członkowie PTL będą obchodzili jego pełne stulecie, co stanie się wyjątkową okazją do obszernych omówień i podsumowań — ograniczymy się na tym miejscu do kilku tylko przypomnień oraz ogólnych refleksji.

*

Powstanie jakiegos towarzystwa jest zawsze znamienym faktem kulturowym. Oznacza ono skupienie pewnej liczby ludzi w imię realizacji wspólnych celów i nadanie temu skupieniu określonych (zazwyczaj statutem) ram organizacyjnych, na tle jednak szerszych uwarunkowań społecznych, ekonomicznych czy politycznych oraz w nurcie danych prądów umysłowych z dominacją ideologicznych. Nasza organizacja powstała we Lwowie w lutym 1895 r. pod nazwą Towarzystwa Ludoznawczego, po kilku latach usiłowań o zezwolenie ze strony władz zaborczych. Spośród polskich towarzystw społeczno-naukowych było ono — rzecz znamieną — jednym z najwcześniejszych, a na terenie Europy bynajmniej nie spóźnionym. Istniały wprowadzić na Zachodzie znacznie wcześniejsze towarzystwa tego profilu jak: paryskie Société Ethnologique (1893), angielskie Ethnological Society of London (1843), czy amerykańskie (Waszyngton) Smithsonian Institution (1846). Istniało także wcześniej niż lwowskie (od 1863 r.) rosyjskie Imperatorskoje Obszczestwo Lubitielej Jestestwoznania, Antropologii i Etnografii, a na terenie Rzeszy Niemieckiej nawet dwa (1869 i 1870), jedno poświęcone etnologii i prehistorii, drugie antropologii

i etnologii (podobne powstały w tym czasie na terenie Włoch, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych). Wszystkie one jednak miały charakter towarzystw ogólnopanstwowych. Kiedy się jednak zestawia powstanie naszego TL z innymi analogicznymi o charakterze — można powiedzieć — regionalnym, to Towarzystwo lwowskie jest prawie rówieśnikiem wrocławskiego Schlesische Gesellschaft für Volkskunde (1894), czy Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde (1896). Tworzenie towarzystw etnograficznych (etnologicznych) było zatem zjawiskiem ogólnoeuropejskim i światowym, a wywodziło się z realizacji celów stawianych przed świeżo tworzącą się dyscypliną skierowaną na badanie kultury ludu i ludów (stąd: etnografia z jednej, określana na terenie niemieckim także jako Volkskunde, a z drugiej strony etnologia zorientowana na ogólne badanie ludów na kuli ziemskiej).

Nasze Towarzystwo przybrało nazwę Ludoznawczego. Nazwa pokrywała się z grubsza z obu wspomnianymi dyscyplinami — etnografią i etnologią — z dominacją tej pierwszej, a więc badania kultury własnego ludu. Ogólny cel TL określił prof. Antoni Kalina — założyciel wraz z grupą wybitnych ówczesnych intelektualistów Towarzystwa i pierwszy, długoletni jego prezes, wybitny sławista i językoznawca — następująco: „Dziś, kiedy powszechnym jest hasło *l u d*, oświata jego, polepszenie jego bytu materialnego, powinniśmy zacząć budować od fundamentu, a tym jest poznanie tego ludu, jego życia i charakteru” („Lud” t. I, s. 13). Deklarację ideową Kalina uzupełnił w r.1897 na Walnym Zgromadzeniu członków tymi m. in. słowami: „Dla interesu narodowego nader ważną jest rzeczą poznanie etnicznych granic polskości, dla interesu ekonomicznego zaś zbadanie, czy i o ile lud polski przygotowanym był do pracy przemysłowej” („Lud”, t. III, s. 88).

Dwa zatem problemy wysuwały się na czoło w ideologii TL: naukowo-poznawczy i społeczno-ekonomiczny. Oba dotyczą ludu, zwłaszcza klasy chłopskiej: poznania tego ludu w jego postaciach regionalnych i etnicznych oraz podniesienia go — w myśl hasła pozytywistycznych — na wyższy poziom kulturowy i ekonomiczny. Działo się to w sytuacji, gdy z jednej strony pojawiły się pierwsze organizacje polityczne chłopskie (i robotnicze), i gdy — z drugiej — ukryte i jawne dążenia inteligencji do odzyskania niepodległości Polski. W myśl zaś zdobywającej coraz większe wówczas uznanie ideologii neoromantycznej, chłopci mieli stanowić podstawę narodu, a ich kultura miała dać identyfikację polskiej kulturze narodowej.

W działalności TL dominował wzgląd poznawczy. Towarzystwo skupiło w sumie — w najlepszym swym okresie z czasów zaboru — ok. 500 członków, zarówno wybitnych profesorów szkół wyższych, pracowników muzealnych i innych, jak zwłaszcza nauczycieli szkół średnich i podsta-

wowych, zwanych wtedy ludowymi. Oni to stanowili podstawę działalności oddziałów regionalnych TL na terenie Galicji, które w liczbie 7 powstały w kilku ośrodkach miejskich (Buczacz, Tarnów, Kraków, Chrzanów i in.), choć działalność ich była zazwyczaj krótkotrwała.

Zasadnicza działalność TL skupiła się we Lwowie. W ślad za powstaniem organizacji, opartej tylko na składkach członkowskich, utworzono własne czasopismo w postaci kwartalnika „Lud”. Organ ten stał się — obok warszawskiej „Wisły”, zwłaszcza po likwidacji tej ostatniej (1901) — głównym ośrodkiem publikacji naukowych członków TL. Do czasów I wojny światowej wyszło 19 roczników „Ludu”. Na uwagę zasługuje także prowadzenie przez TL przed I wojną specjalnej serii wydawnictw etnograficznych. Już w r. 1909 seria ta liczyła 17 pozycji, w tym takich autorów, jak, A. Chybiński, G. L. Gomme (tłumaczenie z r. 1901 głośnej jego pracy o folklorze), J. Schneider czy S. Zdziarski. Zauważyć należy, że gdy Komisja Antropologiczna Akademii Umiejętności w Krakowie (ta miała dział etnograficzny) mało interesowała się sprawami etnografii, to zasługa ośrodka lwowskiego dla naszej dyscypliny staje się tym większa. To na łamach „Ludu” i prac etnograficznych TL odbijały się ówczesne kierunki w etnologii światowej, obok oczywiście oryginalnych prac uczonych polskich. Trzeba pamiętać, że do r. 1912 nie było na ziemiach polskich jeszcze żadnej katedry etnografii czy etnologii. To właśnie Towarzystwo Ludoznawcze, mając oparcie organizacyjne w uniwersytecie lwowskim, nawiązało już w pierwszym 10-leciu swej działalności żywe stosunki z 5-ciu akademiami, w tym w Pradze, Peszcie, Zagrzebiu i Petersburgu. Udział zaś w pracach Towarzystwa brali tacy ówcześni uczeni, jak: J. Baudouin de Courtenay, S. Ciszewski, B. Dybowski, B. Gustawicz, J. Kallenbach, A. Kryński, W. Łoziński, K. Potkański, F. Romer, J. Świątek, S. Udziela czy R. Zawiliński.

*

W okresie międzywojennym Towarzystwo Ludoznawcze, nadal z siedzibą we Lwowie, choć było organizacją głównie regionalną, pozostało nadal jedynym ogólnopolskim towarzystwem etnograficznym. Utworzone bowiem w r. 1922 w Warszawie Towarzystwo Etnologiczne nie przejawiało większej działalności i wkrótce zamarło. Lwowskie natomiast stało się bardzo aktywne i reprezentowało *de facto* całą polską etnografię i etnologię — prócz oczywiście powstałych pięciu uniwersyteckich katedr etnografii i etnologii (Lwów, Kraków, Poznań, Warszawa, Wilno).

Osiągnięcia lwowskiego TL przypisać należy głównie jednej osobie, a to prof. Adamowi Fischerowi. Już w 1910 r. został on sekretarzem Towarzystwa a zarazem redaktorem „Ludu” aż do okresu okupacji, a właściwie swej przedwczesnej śmierci (1943). Był też zarazem skarbnikiem TL,

bibliotekarzem stworzonej przez siebie biblioteki, jako wpierw pracownik Zakładu Ossolińskich, potem (od 1924 r.) profesor etnografii i etnologii na UJK. Był autorem wielu podstawowych pozycji etnograficznych, takich jak *Lud polski*, *Rusini*, *Połabianie*, *Łużyczanie* i wielu innych, rozpoczął też prace nad etnografią Czech, Słowacji i Jugosławii (zob. „Lud” t. 36: 1946, s. 6 - 18, oprac. J. Gajek). Słusznie też pisał prof. J. Czekański, że Towarzystwo Ludoznawcze to, „emanacja indywidualności Fischera”, i że „tej jego niesamowitej aktywności zawdzięcza Towarzystwo dosłownie wszystko. Jedynie dzięki niej mogło ono przetrwać wielkie wstrząsy spowodowane przez katastrofę dwu potwornych wojen” („Lud”, t. 36, s. 57 - 77).

A. Fischer był — jak wspomniano — redaktorem „Ludu” przez ok. 30 lat. Był *spiritus movens* tego organu w organizacji zamieszczonych tam artykułów, recenzji, sprawozdań i omówień z pozycji europejskich i światowych.

Dajmy przykład. Tom 28 „Ludu” z r. 1929 zawiera wśród artykułów opracowanie Ludwika Kuby z Pragi dotyczące jego kontaktów z O. Kolbergiem, uzyskane drogą korespondencji z tym wybitnym folklorystą czechosłowackim. W tymże tomie znajdujemy aż 66 recenzji i omówień publikacji etnograficzno-etnologicznych i folklorystycznych z szerokiego świata, w tym aż 48 pióra samego Fischera i to z siedmiu języków europejskich. Kontakt z nauką europejską utrzymywał Fischer dzięki głównie dobrze zorganizowanej wymianie „Ludu” z czasopismami i instytucjami zagranicznymi. Wszystkie uzyskiwane stąd publikacje włączał do inwentarza Biblioteki TL, która przetrwała do czasów współczesnych.

A. Fischer był również założycielem Archiwum Towarzystwa. Zachowało się ono do czasów po II wojnie w postaci 398 teczek, przy czym sama korespondencja Fischera objęła aż 42 pozycje.

Jeszcze jedno należy podkreślić. A. Fischer stworzył w czasie swej działalności nowy tytuł wydawniczy dla prac większych pod nazwą „Prace Etnograficzne”, oczywiście pod swoją redakcją. W latach 1934 - 36 ukazało się w ramach tej serii 5 pozycji dotyczących głównie etnografii wschodniokarpackich grup etnicznych.

Wcześniej jeszcze Towarzystwo Ludoznawcze kontynuowało za wzorem sprzed I wojny wydawanie i sprzedaż na własny rachunek „wydawnictw własnych”. Ich lista już z roku 1929 liczy 34 pozycje takich m. in. autorów, jak: S. Ciszewski, E. Frankowski, R. Ganszyniec, W. Klinger, K. Koranyi, L. Krzywicki, Z. Łempicki, E. Majewski, B. Piłsudski, T. Seweryn, T. Witort, czy J. Zborowski. A więc reprezentacja całej polskiej etnografii.

Do członków lub współpracowników Towarzystwa należeli w okresie międzywojennym — prócz wyżej wspomnianych — tacy np. uczeni, jak:

A. Bachmann, K. Badecki, S. Bąk, F. Bujak, J. S. Bystron, A. Chybiński, J. Czekanowski, (prezes Towarzystwa od r. 1926 do czasów po II wojnie), J. Falkowski, E. Frankowski, J. Gajek, S. Klimek, L. Kozłowski, J. Kuchta, J. Kuryłowicz, T. Lehr-Splawinski, J. G. Pawlikowski, S. Eljasz-Radzikowski, K. Sochaniewicz, S. Udziela, S. Vrtel-Wierczyński, czy J. Zborowski.

*

Sytuacja naszego Towarzystwa, jego osiągnięcia i rola w okresie 40 lat Polski Ludowej, znane są starszemu pokoleniu etnografów i miłośników kultury ludowej z autopsji, a dla większości z bezpośredniego udziału w jego pracach. Dla pokolenia młodszego, dysponującego przecież szeregiem omówień, wystarczą na tym miejscu istotne przypomnienia.

Po ciężkich pięciu latach okupacji doszło do reaktywowania organizacji pod już rozszerzoną nazwą: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Stało się to na 21. Walnym Zgromadzeniu w Lublinie 22 XI 1945. Byłym pracownikom UJK — J. Czekanowskiemu, J. Gajkowi — udało się przywieźć ze Lwowa dotychczasową substancję Towarzystwa w postaci biblioteki i archiwum. Do władz PTL weszli m. in. tacy etnografowie, jak J. S. Bystron, J. Czekanowski (wiceprezes), K. Dobrowolski, J. Gajek (sekretarz generalny), K. Moszyński (prezes), J. Obrębski. B. Stelmachowska, J. Świeży, L. Węgrzynowicz, K. Zawistowicz (Adamska), J. Zborowski. Wznowiono organ „Lud” pod red. J. Gajka. Wówczas też zaplanowano od razu szerokie, ogólnopolskie akcje badawczo-publikacyjne w postaci „Polskiego Atlasu Etnograficznego”, „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” oraz wznowienie „Prac i Materiałów Etnograficznych” — serie kontynuowane do dziś oraz rozbudowane i zaprowadzone potem nowe.

Właśnie działalność wydawnicza Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego należy do największych jego osiągnięć. Dzięki zwłaszcza inicjatywie i sprawności organizacyjnej prof. Józefa Gajka — na przemian sekretarza i prezesa Towarzystwa od 1945 r. od początków lat 60-tych oraz długoletniego redaktora „Ludu” — nie tylko wznowiono wspomniane tytuły dawniejsze, ale zaprowadzono nowe.

Obok więc naczelnego organu „Ludu”, który należy do najstarszych w Polsce czasopism naukowych, gdyż w jubileuszu 90-lecia PTL ukazuje się jego 69-ty tom, obok wznowionej serii „Prac i Materiałów Etnograficznych” liczących po wojnie 27 tomów oraz nowej serii „Prac Etnograficznych” (tomów 10) — powstała również, pod redakcją (i kierownictwem) J. Gajka, niezwykle wzięta zarówno przez naukowców jak i działaczy kulturalnych seria „Atlasu Polskich Strojów Ludowych”. Wyszło dotąd — w opracowaniu różnych specjalistów — 31 zeszytów,

które wymagają wręcz wznowienia z racji ich ogromnego zapotrzebowania.

Nową serią wydawniczą PTL stała się „Literatura Ludowa”, dwumiesięcznik, jedyny w Polsce organ poświęcony folklorystyce. Powstał on w r. 1957, a od r. 1972 ukazuje się w nowej szacie pod wytrawną redakcją prof. Cz. Hernasa i należy do najlepszych czasopism folklorystycznych w ogóle.

W „centrali” PTL, mieszczącej się od r. 1954 — jak i zasobna Biblioteka PTL — we Wrocławiu, wychodzi od r. 1951 „Archiwum Etnograficzne” poświęcone pracom o charakterze materiałowym (dotąd tomów 32). Tam też wychodzi od r. 1958 seria „Biblioteki Popularnonaukowej” (dotąd tomów 8).

W ramach PTL już na początku podjęto przedwojenną jeszcze myśl kartograficznego ujęcia zjawisk kulturowych kraju w postaci „Polskiego Atlasu Etnograficznego”. Rozpoczęto — na podstawie kwestionariuszy opracowanych przez prof. J. Gajka — badania terenowe na terenie całego kraju. Akcję tę przejął i realizuje od r. 1954 Instytut Historii Kultury Materialnej PAN.

Inicjatywie i sprawnej działalności Oddziału Łódzkiego PTL (prof. K. Zawistowicz-Adamska, prof. B. Kopczyńska-Jaworska) należy zawdzięczać względnie regularne ukazywanie się od r. 1959 rocznika „Łódzkich Studiów Etnograficznych” poświęconego etnografii i folklorowi ziem Polski środkowej (dotąd tomów 24)

Któż wreszcie nie wie o szczególnym i wręcz wyjątkowym wydawnictwie PTL, jakim są *Dzieła wszystkie* Oskara Kolberga. To właśnie PTL zmierzało już od roku 1945 do wznowienia dzieł tego niezwykłego etnografa i folklorysty polskiego i uzupełnienia tego wydawnictwa tomami opracowanymi z zachowanej jego spuścizny rękopiśmiennej. Myśl wydania tych dzieł przejawiała się stale w dziejach PTL po ostatniej wojnie. Na konferencji w Jeleniej Górze (zob. „Lud” t. 42) w roku 1954 poddano analizie całość spuścizny O. Kolberga, dopiero jednak Uchwała Rady Państwa z 1960 r. umożliwiła przystąpienie do realizacji tego gigantycznego wręcz przedsięwzięcia, nie mającego analogii w żadnym z krajów. Wystarczy przypomnieć, że *Dzieła wszystkie* O. Kolberga, stanowiące głównie „zdjęcie” etnograficzno-folklorystyczne terytorium Polski sprzed 1772, obliczone są na 80 tomów, z których do dzisiaj opublikowano — za wsparciem finansowym Polskiej Akademii Nauk — 63 tomy, reszta znajduje się w stopniowym opracowaniu w Redakcji w Poznaniu.

Poza wydawnictwami, znaczenie PTL przejawiało się w organizowaniu szeregu ogólnopolskich konferencji naukowo-metodologicznych. W sytuacji braku w Polsce naczelnego Instytutu Etnografii, jakie istnieją we wszystkich krajach sąsiednich, rola PTL w organizowaniu takich spotkań stała

się wiodąca. Wystarczy wymienić takie, jak konferencja w r. 1951 w przededniu I Kongresu Nauki Polskiej, wspomnianą Konferencję Kolbergowską z r. 1954, konferencję karpacką z r. 1956 zajmującą się międzynarodową organizacją badań karpackich, czy Międzynarodową Konferencję Pomoroznawczą w Szczecinie w r. 1960. Dochodziły one do skutku przy współpracy istniejących pięciu katedr etnografii oraz muzeów — tak, jak to jest do dzisiaj. Od 10-ciu lat datuje się zgodna współpraca PTL z Komitetem Nauk Etnologicznych PAN.

Kiedy się tak patrzy retrospektywnie na 90-letnie dzieje PTL nasuwa się spostrzeżenie, że jego efekty zależą głównie od działaczy stojących na jego czele, ich inwencji, przedsiębiorczości, oddaniu się pracy społecznej itp. Tak było za czasów sekretarza prof. A. Fischera, tak za czasów, gdy na czele PTL stał prof. J. Gajek — a więc działaczy pracujących w „centrum”. Tak dzieje się też dzisiaj, gdy sekretarzem generalnym jest mgr Antoni Kuczyński z Wrocławia. Jego to przedsiębiorczości i oddaniu się sprawie zawdzięczać należy realizowanie szeregu inicjatyw, m. in. wznowienie kilku zamarłych od lat serii wydawniczych przy nowym układzie zespołów redakcyjnych, stałe kontakty z 22 oddziałami regionalnymi PTL skupiającymi w sumie ok. 1200 członków. Żałować tylko należy, że nie wszyscy ze współczesnych etnografów włączają się w działalność Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. A ogólny dorobek naukowy i społeczno-popularyzacyjny naszej nauki zależy od zgodnego i systematycznego współdziałania wszystkich jej form organizacyjnych: katedr uniwersyteckich, muzeów etnograficznych z parkami etnograficznymi włącznie, Komitetu Nauk Etnologicznych jako naczelnej organizacji naukowej oraz Zarządu Głównego PTL z jego oddziałami regionalnymi.

Aktualne dalsze informacje o działalności PTL znajdują Czytelnicy w każdym numerze „Ludu”, także i w niniejszym, jubileuszowym.

WYBRANA LITERATURA

- J. Czekanowski: *Półwiecze „Towarzystwa Ludoznawczego”*, „Lud” t. 36: 1946. — A. Fischer: *Dziesięciolecie ludoznawstwa polskiego 1914-1924*, (Zestawienie bibliograficzne), „Lud” t. 23: 1924. — J. Gajek: *Prof. dr Adam Fischer*, „Lud” t. 36: 1946 — J. Gajek: *Rola Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w polskiej etnografii w latach 1945-1955*, „Lud” t. 43: 1958. — O. Gajkova: *Historia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Jego powstanie, rozwój i znaczenie w ciągu siedemdziesięciolecia*, „Lud” t. 51: 1966. — K. Zawistowicz-Adamska: *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Dorobek, działalność, perspektywy rozwoju*, „Lud” t. 59: 1975.

THE NINETIETH ANNIVERSARY OF THE POLISH ETHNOLOGICAL SOCIETY (PES)

There is a pleasant, commonly accepted custom of celebrating regular anniversaries of the existence and activity of a given institution — the tenth, twentyfifth or hundredth. On such an occasion the road passed over is reviewed, more significant achievements are emphasized, defects are pointed out, and new horizons are designated. It has been already an established practice to mark each tenth anniversary of the Polish Ethnological Society in its organ — „Lud” (People).

Precisely — in 1985 the Society is celebrating its ninetieth anniversary, this is therefore an occasion for historical pondering. On the occasion of former anniversaries of the PES some comprehensive presentations of the history and role of our social and scientific organization were published in „Lud” (see: the list of more important publications at the end of the present article), and as the PES members in ten years will celebrate the hundredth anniversary which will constitute an exceptional occasion for comprehensive discussions and summing up — here i.e. will limit ourselves to some recollections and general reflections.

The coming into being of a scientific society is always a significant cultural fact. It means the converging of a certain number of people around the fulfillment of common goals, and assuming definite organizational framework (statute) on the background, however, of broader social economic or political conditions and in the current of given intellectual trends dominated by ideological ones. Our organization was founded in Lvov in 1895 after a few years of endeavors to obtain permission from the partitioning state authorities. It assumed the name of the Ethnological Society. Among the Polish social and scientific societies it was — which is significant — one of the earliest and in any case not late in Europe. Admittedly, there were in the West considerably older societies of that nature, such as: the French Société Ethnologique (1839), English Ethnological Society of London (1843), or the American Smithsonian Institution in Washington (1846). Of earlier origin was also Russian Imperatorskoje Obszczestwo Lubitielej Jestestwoznania, Anthropology, and Ethnography (1863); and in the German Reich even two societies (1869 and 1870), one of them concerned with ethnology and pre-history, the other with anthropology and ethnology (similar societies

were established at that time in Italy, Great Britain and the United States). All of them, however, had the character of national societies. When, however, the creation of our Ethnological Society is compared to other societies of an analogical character — one could say — regional, then the Lvov Society is almost a contemporary of the Wroclaw Schlesische Gesellschaft für Volkskunde (1891), or Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde (1896). The creation of ethnographical (ethnological) societies was, consequently, an all-European and world-wide phenomenon, resulting from the fulfillment of goals set in front of a nearly established discipline directed at the examining of the culture of a people and peoples (that is why on one hand ethnography defined in Germany also as Volkskunde, and on the other ethnology orientated toward the general examining of peoples in the world).

Our organization assumed the name of Ethnological Society. The name roughly corresponds to both the mentioned disciplines — ethnography and ethnology — with the domination of the former: research on the culture of one's own folk. The general goal was defined by prof. Antoni Kalina — a founder, together with a group of outstanding contemporary intellectuals, of the Society, its first long-term president, eminent Slavist and linguist — in the following way: "Today, when the slogan of the people, its education, improvement of its material existence are common, we should start building from the foundation and that is the cognition of that people, its life and character" ("Lud", vol. I, p. 13). Kalina supplemented the ideological declaration in 1897 at the General Meeting of the members with these, many others, words: "For the national interest of great significance is the cognition of ethnic boundaries of the Polish traits, whereas for economic interest the investigation on whether and to what extent the Polish people were prepared for industrial work" ("Lud", vol. III, p. 88).

Consequently, two problems were advanced to the forefront in the ideology of the Ethnological Society: scientific-cognitive and social-economic. Both of them concern the people, especially the peasant class: the cognition of that people in its regional and ethnic forms and raising it — in accordance with the positivist slogans — to a higher cultural and economic level. That occurred in a situation where on one hand the first peasant (and worker) political organization came into being, and when — on the other hand — there were implicit and explicit endeavours of the intelligentsia to restore Poland's independence. While in accordance with the neo-romantic ideology, which was gaining ever greater appreciation, peasants were to constitute the basis of the nation, and their culture was to be identified with the Polish national culture.

The cognitive regard was dominant in the Ethnological Society's acti-

vity. The Society numbered in total — in its period during the era of partitioning — about five hundred members, both eminent higher school professors, museum employees, etc., as well as teachers of secondary and primary schools, the latter called „popular” at that time. It was precisely they who constituted the basis of the activity of the Ethnological Society regional divisions in Galicia. Seven of such divisions were founded in urban centers (Buczacz, Tarnów, Kraków, Chrzanów, etc.), although their activity was usually short-lived.

The basic activity of the Ethnological Society was concentrated in Lvov. Following the creation of the organization based exclusively on membership fees a society organ — the quarterly „Lud” was founded. That periodical became — next to Warsaw’s „Wisła”, and especially after the liquidation of the latter (1901) — the main center for scientific publications of the Ethnological Society members. Nineteen annual sets of „Lud” were published before World War I. Already in 1909 that series numbered seventeen items, including such authors as A. Chybiński, G. L. Gomme (a 1901 translation of his outstanding work on folklore), J. Schneider or S. Zdziarski. It should be mentioned that since the Anthropological Commission of the Academy of Science and set in Kraków (it had Ethnographic Department) was little interested in the problems of ethnography, then the merits of the Lvov center in regard to our discipline were still greater. It was on the pages of „Lud” and ethnographic papers of the Ethnological Society that the contemporary trends in world ethnology were reflected in addition to and, of course, in addition to the original achievements of Polish scholars. It should be remembered that before 1912 there was not on the Polish land any university department of ethnography or ethnology. It was precisely the Ethnographical Society, which the organizational support on the part of the Lvov University started already in the first decade of its activity an intensive cooperation with five academies, including Prague, Pest, Zagreb, and Petersburg. Whereas active in the Society were such contemporary scientists as J. Baudouin de Courtenay, S. Ciszewski, B. Dybowski, B. Gustawicz, J. Kallenbach, A. Kryński, W. Łoziński, K. Potkański, F. Romer, J. Świętek, S. Udziela, or R. Zawiliński.

In the period between the wars the Ethnological Society, still based in Lvov, although still mainly a regional organization, remained, however, the only all-Poland ethnographic society. For the Ethnological Society, created in 1922, did not operate on a greater scale and soon died out. Whereas the Lvov Society became very active and represented *de facto* the whole of Polish ethnography and ethnology — apart from the five established university departments of ethnography and ethnology (Lvov, Kraków, Poznań, Warsaw, Vilno).

The achievements of the Lvov Ethnological Society should be attributed mainly to one person, namely professor Adam Fischer. Already in 1910 he became a secretary and, simultaneously, and editor of „Lud” till the World War II occupation, and in fact until his pre-mature death (1943). He was also the treasurer of the Society, the librarian of the library he built himself in the capacity of an Ossolineum employee, later (since 1924) as professor of ethnography and ethnology at the University J. K. in Lvov. He was the author of many basic ethnographic books, such as *Lud polski* (The Polish People), *Ruthenians*, *Palabians*, *Lusations*, and a lot others; he began also work on the ethnography of the Czech country, Slovakia, and Yugoslavia (see: „Lud”, vol. 36: 1946, pp. 6 - 18, et J. Gajek). Professor J. Czekanowski was also right when he wrote that the Ethnological Society „is an emanation of Fischer's individuality” and „the Society owes almost everything to his extreme activity. Only due to it the Society would endure great traumas brought about by the catastrophe of two horrid wars” („Lud”, vol. 36, pp 57 - 77).

A. Fischer was — as it was already mentioned — an editor of „Lud” for about thirty years. He was the spiritus movens of that organ regarding the organization of its articles, reviews, reports, and discussions on European and world publications.

Let us provide an example. The 28th volume of „Lud” of 1929, among articles, includes a paper by Ludwik Kuba from Prague on his contacts with O. Kolberg, the eminent, Czechoslovak folklorist, which were by means of correspondence. In this volume there are 66 reviews and articles about ethnographical-ethnological as well as folklor publications all over the world, including 48 written by Fischer himself from seven European languages. Fischer maintained the contact with the European science through a well-organized exchange of „Lud” with foreign magazines and institutions. All publications from that source, he included in the Library of the Ethnological Society which has survived till contemporary times.

A. Fischer also the founder of the Association Archives. It survived till after the II World War in the form of 398 folders and the Fischer's correspondence comprised as many as forty two items.

It is worth stressing that A. Fischer established a new editorial title for larger works — „Ethnographical Works”, naturally, as the editor. In the years, 1934 - 36, within the framework of this series five works that dealt mainly with the ethnography of eastern-carpathian ethnic groups, were published.

Earlier, the Society continued, as it used to before the I World War, to publish and sell „own publications” on its own account. The 1929 list

of those publications has already thirty four items of such authors as S. Ciszewski, E. Frankowski, R. Ganszyniec, W. Klinger, K. Koranyi, L. Krzywicki, Z. Łempicki, E. Majewski, B. Piłsudski, T. Seweryn, T. Witort, J. Zborowski, here the very best people of Polish ethnography.

The members and/or co-partners of the Society were in the period between the wars, apart from those mentioned above, such scholars as A. Bachmann, K. Badecki, S. Bąk, F. Bujak, J. S. Bystroń, A. Chybiński, J. Czekanowski (president of the Society from 1926 to the times after the II World War), J. Falkowski, E. Frankowski, J. Gajek, S. Klimek, L. Kozłowski, J. Kuchta, J. Kuryłowicz, T. Lehr-Splawiński, J. G. Pawlikowski, S. E. Radzikowski, K. Sochaniewicz, S. Udziela, S. Vrtel-Wierczyński, or J. Zborowski.

The situation of our Society, its achievements and role during forty years of the Polish People's Republic are known to the older generation of ethnographers and folk culture lovers from their own experience, and for most of them — from a close participation in the works of the Society. To the younger generation which has numerous publications to look into, some significant mementos will be enough.

After five hard years of occupation the organization came back to life under the extended name — the Polish Ethnological Society. It happened at the twenty first general assembly in Lublin on November 22nd, 1945. Two former employees of the J. K. University in Lvov, J. Czekanowski and J. Gajek managed to bring the Society's essence in the form of Library and Archives from Lvov. The management board of the Polish Ethnological Society consisted of such ethnographers as J. S. Bystroń, J. Czekanowski (vice-president), K. Dobrowolski, J. Gajek (president general), K. Moszyński, J. Obrębski, B. Stelmachowska, J. Swieży, L. Węgrzynowicz, K. Zawistowicz (Adamska), J. Zborowski. The "Lud" (People) was printed again, the editor of which was Gajek. A plan was made to take wide-spread and all-Poland publication-research actions in the form of *Polish Ethnographical Atlas*, the *Atlas of Polish Folk Costumes*, and continue "Ethnographical Works and Materials" — still continued and developed and also later new series.

It should be stressed that the publishing activity of the Polish Ethnological Society is one of its greatest achievements. Thank to, especially, ideas and organizational ability of prof. Józef Gajek — alternately secretary and president of the Society from 1945 to the beginning of the 1960s, and also of long standing editor of "Lud" — not only mentioned titles were reprinted but also new were printed.

Apart from the main organ "Lud", which is the oldest ethnographic periodical in Poland, this year — the ninetieth anniversary of the Polish Ethnological Society — the 69th volume of „Lud” is being printed together with a reprinted series of the "Ethnographical Works and Materials" (after war it had 27 vols.), and also a new series "Ethnographical Works" (10 vols.).

Under editorial supervision of J. Gajek an outstanding series has been established "The Atlas of Polish Folk Costumes". Up to now, thirty one items by various specialists were printed and they need to be reprinted as quickly as possible.

A new editorial series of the Polish Ethnological Society is „Folk Literature", bimonthly, the only organ devoted to folklorization in Poland. First time it was printed in 1957 and since 1972 it is in the new get-up and edition of prof. Cz. Hernas, and belongs to the best folkloristic periodicals at all.

In "center" of the Polish Ethnological Society — and rich Library of PES — in Wrocław, since 1951 "Ethnographical Archives" is continuously printed, devoted to works of material character (up to now 32 volumes). There, also, a series of "Popular-Scientific Library" has been printed since 1958 (up to now 8 volumes).

Within the Polish Ethnological Society, at the beginning, they made steps to elaborate cultural events in the country in cartographical form of the "Polish Ethnographical Atlas" (pre-war idea). According to J. Gajek's questionnaires, the research actions were undertaken all over Poland. The actions have been continued by the Institute of History of Material Culture of the Polish Academy of Sciences since 1954.

Thank to initiative and activity of the Łódź Ethnological Society (prof. K. Zawistowicz-Adamska, prof. Kopczyńska-Jaworska), almost regular editions come out of annual "Łódzkie Studia Etnograficzne" (Łódź Ethnographical Studies), devoted to ethnography and folklore of the middle regions of Poland (up to now 24 volumes).

Who does not know about a specific and simply outstanding edition of the Polish Ethnological Society, namely "Complete Works by Oskar Kolberg". The Polish Ethnological Society precisely made steps since 1945 towards republishing the mentioned works by extraordinary Polish ethnographer and folklorist, and supplementing them with volumes composed from his post-humous works. After the last war (World War II) the idea of publishing the works was all time alive. At the conference in Jelenia Góra (see: "Lud", vol. 42) in 1954, they analyzed all Oskar Kolberg's works (post-humous), but only the People's State Council re-

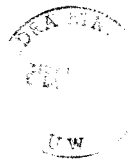
solution from 1960 enabled to start to realize simply this gigantic undertaking, not comparable in any other country.

It should be remembered that "Complete Works by Oskar Kolberg", constituting mainly ethnographical-folkloristic „picture" of Polish territory before 1772, are estimated eighty volumes, and from which sixty three are already published by now — thank to financial aid of the Polish Academy of Sciences — and the other volumes are being elaborated in the chief Editorial Office in Poznań.

Besides publications, the significance of the Polish Ethnological Society was showed by organization plenty of all-Polish scientific-methodological conferences. Whereas, there is a lack of general Institute of Ethnology in Poland, which exist in all neighboring countries, the role of the Polish Ethnological Society in organizing such meetings became leading one. It is only needed to remember the conference in 1951, the day before I Congress of Polish Science, already mentioned the Kolberg Conference in 1956, dealing with international organization of Carpathian Studies, or the International Pomeranian Conference in Szczecin in 1960. All of them were realized with help of five existing departments of ethnography and museums — as it is up to now. For ten years, has been noted good cooperation of the Polish Ethnological Society with the Committee of Ethnological Sciences of the Polish Academy of Sciences.

Within the ninetieth anniversary of the Polish Ethnological Society, retrospectively, all results are remarked mainly by ideas, initiativeness, and social work of the leaders of the Society. It was observed in times of the secretary, prof. A. Fischer, as well in times when the head of the Polish Ethnological Society was prof. J. Gajek — leaders working in "center". Today, is similar, when the secretary is Antoni Kuczyński, M. A. from Wrocław. Thank to his initiatives and engagement in the work, plenty of projects are being realized, for example, a reprint of old editorial series under ned editorial supervision, continuous contacts with twenty two regional departments of the Polish Ethnological Society, totally with the membership of 1,200. Only we should regret that not all of contemporary ethnographers do not join the Polish Ethnological Society's activity. However, all scientific and social heritage depends on consistent and systematic cooperation of all its organizational forms: university departments, ethnographical museums with ethnographical parks, the Committee of Ethnological Sciences as the leading scientific organization and the authority of the Polish Ethnological Society with its regional departments.

All current news about activity of the Polish Ethnological Society readers will find in each issue of "Lud", also in this anniversary one.

References:

J. Czekanowski: 25 years of "Ethnological Society", "Lud", vol. 36, 1946 — A. Fischer: Ten years of Polish ethnology (bibliography), "Lud", vol. 23, 1924 — J. Gajek: Prof. dr. Adam Fischer, "Lud", vol. 36, 1946 — J. Gajek: Role of the Polish Ethnological Society in Polish ethnography in 1945 - 1955, „Lud”, vol. 43, 1958 — O. Gajkowska: History of the Polish Ethnological Society. Its beginning, development and significance within seventy years, "Lud", vol. 51, 1966 — K. Zawistowicz-Adamska: The Polish Ethnological Society. Heritage. Activity, perspectives of department, "Lud", vol. 59, 1975.